

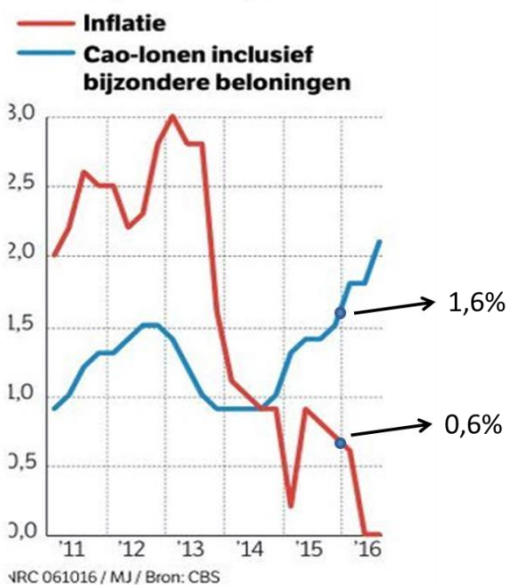
Opgave 1. Conjunctuur 3 AM

Werknemers en vakbonden kijken veelal naar de inflatie om te bepalen hoeveel loonstijging ze zouden moeten krijgen om hun koopkracht te behouden. Daarnaast eisen ze vaak, zeker in een periode van hoogconjunctuur, een extra loonstijging ter grootte van de stijging van de arbeidsproductiviteit. Pensioenen zijn weer afhankelijk van de loonstijgingen in het land. In onderstaande bron zien we een overzicht van de cao loonstijgingen in Nederland en de groei van de inflatie.

Bron 2. Inflatie en cao lonen.

Werkenden beter af

Cao-loonstijging en inflatie,
t.o.v. een jaar eerder, in %

- Met hoeveel zouden de pensioenen moeten groeien in 2016, als 1 januari 2016 als peildatum wordt genomen, om ze waardevast te laten zijn?
0,6% oftewel gelijk aan de inflatie.
- Met hoeveel zouden de pensioenen moeten groeien in 2016, als 1 januari 2016 als peildatum wordt genomen, om ze welvaartsvast te laten zijn?
Met 1,6% oftewel gelijk aan de stijging van de cao lonen. Leg uit waarom de lonen harder stijgen tijdens een hoogconjunctuur dan tijdens een laagconjunctuur.
Tijdens hoogconjunctuur is er veel vraag naar werknemers. Er ontstaat krapte op de arbeidsmarkt: werknemers kunnen makkelijk van baan veranderen en zo een hoger loon bij de concurrent krijgen. vakbonden en werknemers kunnen eisen stellen.
- Zijn de reële cao lonen juist in 2013 of in 2016 gedaald? Verklaar je antwoord met behulp van bron 1.
In 2013. De inflatie lag toen hoger dan de loonstijgingen waardoor de koopkracht van de cao lonen daalde, dus de reële cao lonen daalden.